

УДК 343.14

В. М. Беднарська
О. С. Корнєєва

ПИТАННЯ ДІЇ ПРИНЦИПІВ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В ДОКАЗОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Робота присвячена питанням реалізації принципів під час доказової діяльності та захисту прав та законних інтересів особи.

Ключові слова: *принципи, доказування, докази.*

В работе рассматриваются вопросы реализации принципов в доказательственной деятельности и защите прав и законных интересов личности.

Ключевые слова: *принципы, доказывание, доказательства.*

This paper discusses the principles of evidence and protection of the rights and lawful interests of the individual.

Key words: *principle, averment, evidence.*

Питання теорії доказового права були і залишаються предметом особливої уваги дослідників на протязі всього періоду розвитку вітчизняної правової науки.

Дослідження в сфері доказування займають доволі питому вагу в теорії кримінального процесу. Але деякі, в тому числі й питання гарантування прав, та законних інтересів особи, реалізації принципів під час доказової діяльності на досудовому слідстві зостаються не дослідженими й недостатньо визначеними в законі.

Питання понять та змісту принципів в кримінальному судочинстві взагалі доволі часто й широко обговорювались вченими-процесуалістами В. Н. Баландин, И. Ф. Демидов, Т. Н. Добровольская, А. А. Павлушина, А. Л. Ривлин, А. В. Смирнов, В. Т. Томин. Висвітлення окремих з них, наприклад, принцип захисту прав та свобод особи розглядалися в працях Ф. А. Агаєва, А. С. Александрова, Н. С. Алексєєва, В. П. Божєва, Б. Т. Безлепкина, В. Н. Галузо, А. В. Гриненко, А. П. Гуськової, В. Г. Даєва, О. А. Зайцева, З. З. Зинатулліна, Г. Н. Колбая, Е. А. Лукашевої, П. А. Лупинської, З. В. Макарової, И. Л. Петрухіна, М. С. Строговича, А. П. Юркова та інших.

В юридичній літературі, зазвичай, не визначають принципи, які є основою доказової діяльності. Хоча, виходячи з загальної системи принципів кримінального судочинства, існує досить велика кількість принципів, які забезпечують саме доказування й гарантують захист прав та законних інтересів особи під час цієї діяльності.

Питання щодо принципів, які регулюють саме доказову діяльність в юридичній літературі зустрічаються досить рідко і торкаються тільки окремих принципів, або їх реалізації. В кримінальному судочинстві, незважаючи на

досить інтенсивні розробки щодо питань доказування, багатьох тем, в тому числі й дії принципів в доказовій діяльності, зостаються недослідженими. Більш того, зазвичай, принципи кримінального судочинства взагалі не пов'язуються з доказовою діяльністю.

Між тим, процес доказування є однією з складових кримінального процесу, якому обов'язково властиві дії його принципів. Взагалі проблеми принципів кримінального судочинства є досить цікавими, але предметом для цієї публікації вибрано питання дії принципів саме в доказовій діяльності.

Незважаючи на відсутність чіткої нормативної дефініції поняття "принципу" в кримінальному судочинстві, в юридичній літературі є загальноновизнаним погляд про те, що принципи кримінального судочинства – це закріплені в законі основоположні ідеї, начала, що мають нормативно-правовий характер. Але таке визначення принципів не є повним, бо не вказує на те в ході якої діяльності ці ідеї повинні реалізуватися. Принципи, що стосуються кримінального судочинства, відображають найсуттєвіші його сторони, його завдання, характер та систему процесуальних форм, стадій, інститутів, що забезпечують справедливе відправлення правосуддя в кримінальних справах, ефективний захист особи, інтересів суспільства від злочинних посягань [5, 18]. Й однією з кримінально-процесуальних сторін діяльності є саме доказова діяльність, в ході якої реалізуються певні принципи.

Не викликають суперечок загальні питання щодо формування принципів в загальній системі, їх зв'язок одне з одним та постійна взаємодія всіх принципів одне з одним.

З нашої точки зору, принципи не тільки взаємодіють одне з одним і складають єдину систему, але й об'єднують різні види діяльності під час кримінально-процесуального судочинства – доказову діяльність, оперативно-розшукову діяльність.

Доказова діяльність у кримінальному судочинстві, виконуючи пізнавальну функцію, зумовлену гносеологічною природою, озброює правозастосовників сукупністю засобів, за допомогою яких з'ясовуються всі необхідні обставини справи, забезпечує правильність і точність передачі державної волі, вираженої в нормах права. Це, в свою чергу, сприяє винесенню законного й обґрунтованого правозастосовного акта й законності самої діяльності державних органів, які ведуть кримінальний процес [3, 207].

Питання класифікації принципів, критерії класифікації та поділ їх в певні системи викликає дискусії серед вчених та різноманіття думок з цього приводу.

Однією з найпоширеніших концепцій визнається теорія за якою в кримінальному судочинстві виокремлюють декілька систем принципів,

які тісно пов'язані між собою. Такими є система за якою принципи класифікуються за критерієм дії принципів в певних галузях права: в загально-правові принципи, дія яких поширюється на всі галузі права, загально-процесуальні принципи, які діють у кількох галузях права та кримінально-процесуальні принципи, які діють безпосередньо у кримінально-процесуальному праві. Має місце система за якою, принципи класифікуються в залежності від їх регламентації в Конституції України: на конституційні принципи й такі, що не регламентовані конституцією. Але ні одна з цих систем класифікації принципів не виділяє принципи, які діють безпосередньо в доказовому праві, чи пов'язані з ним.

Слід погодитися з точкою зору вчених-цивілістів, які зараховують принципи, які діють в цивільно-процесуальному праві безпосередньо й до принципів доказування [4, 67]. На жаль теорія кримінально-процесуального права не виокремлює принципи, які реалізуються саме в доказовій діяльності, тому й не визначають такі, що можуть бути віднесені безпосередньо до неї.

Конституційні принципи є загально-правовими, але цікавим є те що, з доказовим правом їх не пов'язують, хоча їх реалізація знаходиться у тісному взаємозв'язку з доказовою діяльністю. Порушення принципів, закріплених в конституції України тягне за собою втрату доказів взагалі, або не можливість використання їх у справі.

Наприклад, дія загально правового принципу законності з приводу доказової діяльності, доцільно було б розглядати з точки зору збирання доказів, засобів їх отримання, перевірки та оцінки, що мають здійснюватися у відповідності до закону. Застосуванні засобів збирання доказів, які не вказані в законі, одержання свідчень з невизначених джерел, отримання доказів та їх перевірки особами, які не мають на це право, безперечно є порушенням закону. Такі порушення закону, в свою чергу, ведуть до недопустимості доказів, отриманих таким шляхом, втрачається основна ознака доказу й відповідно сам доказ. Тобто, принцип законності реалізується під час збирання (формування) доказів, їх перевірки.

Такі принципи кримінального судочинства, як недоторканість особи, недоторканість житла, охорона особистого життя громадян, таємниця листування, телефонних розмов і телеграфних повідомлень, банківських вкладів та рахунків, презумпція невинуватості, право особи на захист та інші, є водночас й гарантіями захисту прав та свобод особи під час кримінального судочинства. Ці принципи мають реалізуватися під час досудового слідства при збиранні та перевірці доказів, при проведенні слідчих дій. Тобто, їх реалізація можлива саме під час доказової діяльності.

З наведеного, можна зробити висновок про те, що принципи кримінального судочинства є й принципами доказової діяльності. Вони визна-

чають основоположні ідеї, начала, доказової діяльності, її найсуттєвіші сторони, характерні ознаки, процесуальну форму й мають нормативно-правовий характер.

Висвітлюються в кримінальному процесі й принципи, які притаманні безпосередньо доказовій діяльності, або пов'язані з нею: принцип безпосереднього дослідження доказів; принцип оцінки доказів за внутрішнім переконанням; забезпечення підозрюваному, обвинувачуваному і підсудному права на захист; всебічне, повне і об'єктивне дослідження обставин справи; принцип презумпції невинуватості, тощо.

Поєднуючи вище викладене, можна зробити висновок про те, що системи принципів, які пропонуються в юридичній літературі не є досконалими й потребують певних доповнень. Насамперед, вважаємо за можливе включити в класифікаційну систему принципів, принципи доказової діяльності.

Крім того, слід мати на увазі, що порушення будь-якого з принципів кримінального судочинства під час збирання, перевірки чи оцінки доказів веде до визнання доказу недопустимим і таким, що не можливо використовувати у справі.

Дослідження цього питання є важливим у зв'язку з останніми концепціями реформування кримінального судочинства. В юридичній літературі все частіше при дослідженні питань доказування вимальовуються пропозиції щодо введення в законодавство визначення допустимих й недопустимих доказів та умови допустимості доказів. З нашої точки зору, визначити допустимість, або недопустимість доказів не можливо без врахування дії принципів в доказовій діяльності.

Використана література:

1. Конституція України.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України.
3. Капліна О. Принцип правозастосовного тлумачення норм кримінально-процесуального права // Вісник Академії правових наук України № 2 (53). – С. 207.
4. Фурса С.Я., Цюра Т.В. Докази й доказування у цивільному процесі: Науково-практичний посібник. (серія: Процесуальні науки). – К.: Видавець Фурса С.Я., К Н Т, 2005. – 256 с. – С. 67.
5. Кучинська О.П., Кучинська О.П. Кримінальний процес України: Навч. посіб. – К.: Прецедент, 2007. – 202 с. – С. 18.

Стаття надійшла до редколегії 20.04.2010 р.